

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.11.1996, sp. zn. 3 Cdon 1117/96, ECLI:CZ:NS:1996:3.CDON.1117.1996.1

Číslo: 10/1998

Právní věta:

Nedohodnou-li se účastníci o náhradě podle ustanovení § 16 odst. 2 a 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a k jinému zemědělskému majetku*), na peněžitém způsobu náhrady, nemůže soud uložit žalovanému povinnost k peněžitému plnění. Návrhem žalobce soud není vázán.

**Ve znění se změnami a doplňky vyhlášeném pod č. 195/1993 Sb., ve znění nálezů Ústavního soudu ČR č. 131/1994 Sb., č. 166/1995 Sb. a č. 29/1996 Sb. a ve znění zákona č. 30/1996 Sb.*

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.11.1996

Spisová značka: 3 Cdon 1117/96

Číslo rozhodnutí: 10

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Restituce, Zmírnění následků majetkových krivd

Předpisy: § 16 odst. 2 a 4 zákona č. 229/1991 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Okresní soud v Chrudimi rozsudkem ze dne 4. 11. 1993 rozhodl, že žalovaná je povinna zaplatit žalobcům částku 66 148,70 Kč jako náhradu za zničenou nemovitost čp. 11 v T.; dalším výrokem jí uložil povinnost vydat žalobcům tři elektrické větráky v průměru 1,10 m a přiznal žalobcům náhradu nákladů řízení.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Hradci Králové potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o vydání tří elektrických větráků. Výrok o zaplacení částky 66 148,70 Kč změnil tak, že žalobu v této části zamítl a dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně ani před soudem odvolacím. Zamítnutí žaloby odůvodnil tím, že způsob náhrady, kterého se žalobci domáhali, tj. zaplacení peněžité částky, není ze zákona přípustný, když mezi účastníky nedošlo k dohodě o takovém plnění. Jde o nárok podle ustanovení § 16 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., podle něhož náhrada oprávněné osobě, nedohodnou-li se účastníci jinak, spočívá ve věcech, které osoba povinná k poskytnutí náhrady vlastní, nebo k nimž měla právo hospodaření k 24.

6. 1991, s výjimkou nemovitostí ve správě Pozemkového fondu, popřípadě v podílu na jmění této osoby. Jestliže tedy zákon nepřiznává oprávněným osobám právo na náhradu za zaniklý domek v penězích, nelze žalobě vyhovět. Rozsudek nabyl právní moci dnem 19. 10. 1994.

Proti výroku rozsudku odvolacího soudu, jímž byl rozsudek soudu prvního stupně změněn a žaloba zamítnuta, podali žalobci dovolání, které zdůvodňují nesprávným právním posouzením věci odvolacím soudem. Dovozejí, že i peníze jsou věcí v právním slova smyslu, a to věcí určenou podle druhu. Vyslovují názor, že pokud je soud vázán při rozhodování o způsobu náhrady podle ustanovení § 16 odst. 6 zákona č. 229/1991 Sb. pouze alternativami uvedenými v § 16 odst. 4 téhož zákona, nebránilo by nic tomu, aby povinná osoba byla uznána povinnou poskytnout náhradu v penězích, neboť by šlo o poskytnutí náhrady ve věcech, které povinná osoba vlastní nebo k nimž měla právo hospodaření ke dne 24. 6. 1991. Mají ostatně za to, že soud při rozhodování o způsobu náhrady není vázán jen alternativami výslovně uvedenými v § 16 odst. 4 citovaného zákona a že nelze najít oporu pro závěr, že možnosti soudu při rozhodování o způsobu náhrady jsou užší než při dohodě účastníků. Po procesní stránce není podle jejich názoru soud vázán návrhem, protože v řadě případů oprávněná osoba nemá podklad k tomu, aby mohla v návrhu konkretizovat věci, v nichž má být náhrada poskytnuta. Soudu proto nic nebrání v tom, aby, navrhne-li oprávněná osoba nevhodný způsob náhrady, rozhodl o způsobu jiném, aniž by návrh zamítal. Dovolatelé proto navrhli, aby dovolací soud rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Žalovaná ve svém vyjádření k dovolání zpochybnila nárok žalobců z důvodů, které uváděla již v předchozím řízení. Pokud jde o důvody, pro které byl nárok žalobců zamítnut odvolacím soudem, vychází žalovaná z toho, že odvolací soud není vázán mezemi, ve kterých se dovolatel domáhá přezkoumání soudního rozhodnutí, a že z ustanovení § 16 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb. vyplývá způsob vypořádání vztahů mezi účastníky, jak to má na zřeteli ustanovení § 212 odst. 1 písm. d) o. s. ř.

Nesdílí však právní názor dovolatelů, že soudy jsou oprávněny přiznávat podle ustanovení § 16 citovaného zákona finanční náhradu.

Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu ve výroku, jímž byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že žaloba o zaplacení 66 148,70 Kč byla zamítnuta, a ve výroku, kterým bylo rozhodnuto o nákladech řízení, a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Dovolacím soudem v daném případě je od 1. 1. 1996, kdy nabyl účinnosti článek II. odst. 4 zákona č. 238/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, Nejvyšší soud. Tento soud převzal k dokončení dovolacího řízení věci do uvedeného data pravomocně neskončené Vrchním soudem v Praze. Pro řízení o dovolání platí ustanovení občanského soudního řádu ve znění platném do dne 31. 12. 1995.

Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), při splnění náležitostí a podmínek řízení obsažených v ustanovení § 241 odst. 1 o. s. ř. Dovolání je přípustné podle ustanovení § 238 odst. 1 o. s. ř., protože směřuje proti výroku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé, a opírá se o způsobilý dovolací důvod ve smyslu ustanovení § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř.

Vady uvedené v ustanovení § 237 o. s. ř., ani jiné vady, k nimž dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti, nebyly z obsahu spisu zjištěny a dovolatelé je nenamítají. Z ustanovení § 242 odst. 1 o. s. ř. vyplývá, že dovolací soud je vázán uplatněným dovolacím důvodem, včetně toho, jak jej dovolatelé obsahově vymezili. Proto byl v dané věci předmětem dovolacího přezkumu právní závěr odvolacího

soudu, že žalobě nelze vyhovět proto, že dovolatelé se domáhají nepřipustného způsobu náhrady za znehodnocení nemovitosti.

Dovolací soud nesdílí názor dovolatelů, že pod pojmem „věc“, užitým v ustanovení § 16 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, je třeba rozumět i peníze. Lze přisvědčit tomu, že peníze jsou věci v právním smyslu, a to věci určenou podle druhu (§ 118 a § 119 o. z.). Zákon č. 229/1991 Sb. ale v § 16 odst. 4, upravujícím mj. způsob poskytování náhrady za budovy a stavby, které ve smyslu ustanovení § 14 odst. 1 uvedeného zákona nelze vydat (a obdobně, ale jednoznačněji pak v § 20 odst. 3 téhož zákona), nepoužívá pojmu „věc“ v tomto obecném smyslu.

Ze znění těchto ustanovení vyplývá zřejmý úmysl zákonodárce zabránit odlivu finančních prostředků ze zemědělství. Nároky oprávněných osob na náhrady podle ustanovení § 14 a § 16 uvedeného zákona proto mají být přednostně uspokojovány z nemovitých a movitých věcí povinné osoby (jimiž se míní věci hmotné), a pokud to není možné, pak podílem na jejím jmění. Peněžité náhrady přicházejí v úvahu jen v případě, že o tomto způsobu náhrady dojde k dohodě mezi oprávněnými a povinnými osobami. Na tom nemění nic ani ustanovení § 16 odst. 6 citovaného zákona, podle něhož v případě, že nedojde v zákonem stanovené lhůtě k dohodě o způsobu náhrady, rozhodne o způsobu náhrady soud. Soud je přitom ovšem vázán způsobem náhrady, určeným v ustanovení § 16 odst. 4 téhož zákona, a nemůže proto uložit jako náhradu peněžité plnění. Až potud je právní názor odvolacího soudu správný. Obdobné stanovisko zaujal Nejvyšší soud ve stanovisku uveřejněném pod č. 16/1996 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, když vyslovili: „Soud může uložit platební povinnost žalovaného jen ohledně finanční náhrady za porosty ve smyslu ustanovení § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., a nikoli ohledně ostatních náhrad (srov. § 16 odst. 2 a § 16 odst. 4 téhož zákona). Protože je např. v ustanovení § 16 odst. 2 a v § 16 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb. stanoveno, v čem náhrada spočívá (ve věcech nebo v podílu na jmění), nemůže soud přiznat náhradu jinou i když byla uplatněna žalobou, pokud se ovšem účastníci nedohodli jinak“.

Dovolatelům (a ostatně i žalovanému) je však třeba dát za pravdu v tom, že rozhodnutí odvolacího soudu podle ustanovení § 16 odst. 6 zákona č. 229/1991 Sb. je rozhodnutím ve smyslu ustanovení § 212 odst. 1 písm. d) o. s. ř. Soud zde totiž rozhoduje o zvláštním způsobu vypořádání nároku žalobců, který vyplývá z právního předpisu (§ 153 odst. 2 o. s. ř., § 211 o. s. ř.). Takovým předpisem je právě ustanovení § 16 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb. Odvolací soud není proto vázán rozsahem odvolání a může překročit návrhy účastníků a přisoudit více (něco jiného), než se domáhají. Nemůže tak žalobu zcela zamítnout jen proto, že žalobce se přednostně domáhá způsobu vypořádání, který - nedošlo-li k dohodě - není ze zákona možný.

V projednávaném případě ostatně žalobce nárok na náhradu uplatnil v souladu se zákonem, a to návrhem podaným ústně do protokolu dne 1. 11. 1993, kdy se souhlasem soudu změnil původní návrh na uhrazení částky 66 148,70 Kč takto: „Odpůrce je povinen podle § 14 zákona č. 229/1991 Sb. poskytnout náhradu v hodnotě 66 148,70 Kč.. “. V dalším se proto soud měl zabývat tím, jaká náhrada v daném případě přichází podle ustanovení § 16 odst. 4 citovaného zákona v úvahu a - pokud by shledal nárok žalobců oprávněným - rozhodnout o způsobu náhrady v souladu s uvedeným ustanovením. Na tomto závěru nemění nic ani skutečnost, že soud prvního stupně rozhodl o náhradě formou peněžitého plnění a že soud odvolací se věcí zabýval jen z hlediska tohoto výroku, ačkoli měl postupovat podle ustanovení § 212 odst. 1 písm. d) o. s. ř.

Dovolací soud proto dospěl k závěru, že rozsudek odvolacího soudu je v napadeném výroku nesprávný potud, pokud zamítl žalobu jen proto, že podle jeho názoru žalobci požadovali náhradu ve formě, kterou soud podle zákona přisoudit nemůže, a dalšími aspekty věci se nezabýval. Proto bylo jeho rozhodnutí v tomto výroku a v závislém výroku o nákladech řízení zrušeno podle ustanovení § 243b odst. 1, věty za středníkem, o. s. ř. a věc se mu vrací k dalšímu řízení. Právní názor odvolacího

soudu je v dalším řízení v této věci závazný (§ 243d odst. 1, věta druhá, o. s. ř.).